

УДК 338.26:332.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Пакуліна А.А., к.е.н.

Українська державна академія залізничного транспорту

У статті науково обґрунтовані основні теоретичні положення раціонального державного регулювання реструктуризації соціального комплексу. Виявлені особливості й цільова спрямованість процесу державного регулювання реструктуризації соціального комплексу з урахуванням можливості розробки пакету управлінських заходів стратегічного й тактичного характеру, що забезпечують перехід до інноваційного розвитку системи охорони здоров'я, освіти, науки, культури. Обґрунтовані перспективні напрями державного регулювання реструктуризації соціального комплексу з урахуванням необхідності посилення регулюючого впливу державних нормативно-правових актів на процес надання населенню соціальних послуг за допомогою економічних, організаційних і фінансових заходів.

Ключові слова: соціальний комплекс, реструктуризація, державне регулювання, організаційно-економічний механізм.

The substantive theoretical positions of rational government regulation of restructuring the social complex have scientifically grounded in the article. The features and purpose orientation of the process of government regulation of restructuring the social complex have been exposed taking into account the possibility to develop the package of strategic and tactical administrative measures to provide the innovative development of the system of health protection, education, science, and culture. Perspective directions of government regulation restructuring the social complex have been grounded taking into account the necessity to strengthen the regulative influence of the government normatively-legal acts on the process of providing the social services for the population by means of the undertaken economic, organizational and financial measures.

Key words: social complex, restructuring, government regulation, organizationally-economic mechanism.

Актуальність проблеми. Актуальність проведеного дослідження пояснюється необхідністю створення методологічних і методичних основ формування ефективного механізму державного регулюван-

ня реструктуризації організацій соціального комплексу на основі здійснення економічних, фінансових, правових та інших заходів, методів, способів і дій на негативні економічні й соціальні тенденції з метою їх запобігання й усунення, а також рішення таких економічних, організаційних і соціальних завдань, як наукове обґрунтування суті та значення реструктуризації організацій соціального комплексу в умовах глобалізації бізнес-процесів і стратегічного курсу на досягнення в Україні європейського стандарту життя; встановлення напрямів оптимального державного регулювання реструктуризації організацій сфери освіти, охорони здоров'я, науки, культури; розробка методичних рішень організаційно-інформаційного забезпечення процесів реструктуризації в соціальному комплексі.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми державного регулювання соціального комплексу знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних українських учених. Вагомий внесок у розроблення її окремих аспектів зробили Алимов О.М., Бережна І.В., Бистряков І. К., Вернадський В.І., Геєць В.М., Дацій О.І., Дмитренко Г.А., Долішній М.І., Євсєєва О.О. [1], Качала Т.М., Корецький М.Х., Кропивко М.Ф., Кузьмін О.Є., Куценко В.І. [2], Лібанова Е.М., Левковська Л.В., Макарова О.В., Мартякова О.В., Олійник Я.Б., Степаненко А.В., Ульяновченко О.В., Хвесик М.А. [6], Хлобистов Є.В., Щурик М.В. та інші. Однак аналіз наявних досліджень свідчить, що у більшості з них немає комплексного бачення концептуальної моделі раціонального державного регулювання реструктуризації соціального комплексу. Без цього неможливе обґрунтування адекватної до умов нашої держави стратегії сталого соціального розвитку [3, с. 22].

Мета роботи: 1) науково обґрунтувати основні теоретичні положення раціонального державного регулювання реструктуризації соціального комплексу, розкрити суть і значення процесів реструктуризації в соціальному комплексі; 2) виявити особливості й цільову спрямованість процесу державного регулювання реструктуризації соціального комплексу з урахуванням можливості розробки пакету управлінських заходів стратегічного й тактичного характеру, що забезпечують перехід до інноваційного розвитку системи охорони здоров'я, освіти, науки, культури; 3) розширити системні уявлення про елементні взаємодії складових організаційно-економічного

механізму державного регулювання процесів реструктуризації соціального комплексу; 4) обґрунтувати перспективні напрями державного регулювання реструктуризації соціального комплексу з урахуванням необхідності посилення регулюючого впливу державних нормативно-правових актів на процес надання населенню соціальних послуг за допомогою економічних, організаційних і фінансових заходів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Складна ситуація в українській економіці, обумовлена другою хвилею тривалої світової фінансової кризи, багато в чому обумовлена слабкою відповідністю структури більшості організацій соціальної сфери вимогам середовища, що вимагає адаптації соціального комплексу України до нових економічних умов з урахуванням історичних традицій, особливостей культури, суспільної свідомості, психології та життєвого устрою українців. На думку автора, ринок з неминучістю вимагає звернення до нових форм і методів виробництва і розподілу соціальних послуг, допускає економічніший порядок витрачання державних коштів для забезпечення населення гарантованим обсягом соціальних послуг, раціоналізацію мережі установ соціального комплексу, часткову оплату послуг споживачами. Необхідність трансформації соціального комплексу пов'язана і з децентралізацією управління соціальною сферою, збільшенням ролі регіональних і місцевих органів влади в рішенні соціальних проблем, управлінні організаціями соціального комплексу, а також переходом до багатосуб'єктності управління відтворенням населення.

Реструктуризацію організацій соціальної сфери необхідно розглядати, головним чином, як один з основних інтегрованих інструментів антикризового управління з позицій прогнозування і профілактики банкрутства, а також з позицій відновлення платоспроможності, що вимагає зміни концепції реструктуризації вітчизняних організацій соціального комплексу, диверсифікації механізму структурної перебудови, посилення ролі передбачення в процесі реструктурування. Антикризову реструктуризацію ми визначаємо як радикальну перебудову механізму організаційного регулювання, передусім, управлінської, виробничої, маркетингової, фінансової та інших функціональних структур з метою створення сприятливих внутрішньоорганізаційних умов для виходу з кризи й подальшого розвитку організації.

Подолання кризи може бути успішним лише в тому випадку, якщо воно здійснюватиметься на базі ефективного державного регулювання і послідовних антикризових стабілізаційних заходів. Слід зазначити, що нині абсолютні й відносні показники витрат державного бюджетів на фінансування соціальної сфери не відповідають ні нормативам, встановленим національним законодавством, ні міжнародним стандартам. Так, в Україні сукупні державні витрати на соціальні потреби за різними оцінками складають близько 15% ВВП, тоді як у європейських країнах аналогічні витрати складають близько 30% ВВП.

Стабілізація державного фінансування видів діяльності соціальної сфери нині є пріоритетним напрямом державної політики, яка дозволила б здолати значну частину тих проблем, з якими стикаються як організації соціального комплексу, так і населення, що користується його послугами. Система фінансування організацій соціального комплексу повинна забезпечувати економічну ефективність використання фінансових і матеріальних ресурсів соціального сектора, підвищення відповідальності органів управління охороною здоров'я, освітою, наукою, культурою, пасажирським транспортом, ЖКГ, туризмом, ресторанним господарством за раціональне використання фінансових коштів, соціальну справедливість за рахунок вирівнювання доступу громадян до отримання якісних соціальних послуг незалежно від місця їх проживання, забезпечення єдності державної та муніципальної систем охорони здоров'я, освіти, культури на основі єдиних підходів до формування, розподілу й використання фінансових коштів. У той же час важливо враховувати, що соціальний комплекс належить до класу систем самоуправління, тобто таких, яким властиві гнучкі механізми самоорганізації, саморегулювання соціальних стосунків і процесів. Саме ці механізми забезпечують цілісність системи, її функціонування, вдосконалення і розвиток. Контроль над цими чинниками й управлінська дія на них з метою досягнення очікуваних результатів вимагає розвитку корпоративних стосунків у соціальному комплексі, об'єднання й координації зусиль різних відомств і установ, неурядових, приватних організацій, використання регулюючих функцій з боку центральних і місцевих органів влади. У зв'язку з цим реструктуризація видів діяльності соціального комплексу повинна

розглядатися з позицій корпоративного підходу.

Еволюційно-інституціональний підхід до процесів реструктуризації в соціальному комплексі допускає мінімізацію «революційних» руйнувань і пошук шляхів компромісу між соціальними групами, що представляють старі й нові інститути. Для досягнення цих багато в чому суперечливих цілей потрібне проведення комплексної реструктуризації, що містить оперативну та стратегічну складові (рис.1).

Рис. 1. Схема комплексної реструктуризації соціального комплексу

Подолання кризи може бути успішним лише в тому випадку, якщо воно здійснюватиметься на базі системної, комплексної, глибоко

продуманої і критично вивіреної методології, оптимального поєднання рішучих соціально орієнтованих реформ, ефективного державного регулювання, послідовних антикризових стабілізаційних заходів та еволюційно-інституціонального підходу до перетворень, що допускає не революційну ломку, а еволюційну зміну саморегульованих соціально-економічних інститутів.

Здійснення процесів реструктуризації у сферах національного господарства України, в тому числі побудова й реалізація стратегії реструктуризації видів економічної діяльності соціальної сфери, вторинне по відношенню до розробки загальної стратегії на рівні макроекономіки, а вживані засоби для проведення таких реформ регламентуються рамками стратегії в цілому й обумовлені загальним інституціональним середовищем.

Слід зазначити, що існує розрив між спрямованістю структурних реформ у підсистемах видів економічної діяльності соціального комплексу й необхідністю подолання вантажу накопичених проблем, пов'язаних з ліквідацією «вузьких місць» (наявністю серйозних внутрішньогалузевих диспропорцій, низькою якістю окремих видів соціальних послуг, недостатнім рівнем розвитку технічного оснащення організацій охорони здоров'я, освіти, культури й тому подібне) [5, с. 483]. Процеси реструктуризації в соціальному комплексі мають бути націлені не лише на здійснення структурних перетворень у частині організації й управління відповідними видами економічної діяльності, але й на створення в процесі реструктуризації умов і механізмів підтримки їх потенціалу, розвитку на новій інноваційній, технічній і технологічній основі.

Для вироблення успішної стратегії реструктуризації видається важливим вирішення питань про роль і функції держави в розвитку соціального комплексу в нових умовах, про масштаб участі держави в рішенні соціальних проблем, про правильне співвідношення державних і приватних видів діяльності в соціальній сфері регіонів [4, с. 44]. Україна, диверсифікуючи форми своєї участі в соціальному відтворенні населення, повинна зберегти значну й довгострокову роль у соціальній сфері. Водночас цілі державної участі, її масштаби й методи повинні

мінятися в інтересах подолання негативних сторін і наслідків державного патерналізму.

Роль органів державного управління в розвитку й діяльності соціального комплексу, передусім, полягає в тому, щоб створити відповідний правовий, економічний і соціальний клімат для розвитку соціально значимих видів послуг і підтримки вже існуючих. До основних методів державного регулювання реструктуризації підприємств соціального комплексу слід віднести: законодавче регулювання реструктуризації виробництва та споживання соціальних послуг, трудових стосунків; податкове регулювання; реструктуризацію виробництва послуг, що є громадськими благами, через створення державних або муніципальних підприємств, акціонерних товариств з часткою державного капіталу; субсидування виробників (повне або часткове) або непряма підтримка виробників (надання приміщень, регулювання орендної плати, консультування, інформаційна підтримка, організація підвищення кваліфікації персоналу, організація фінансування за рахунок надання кредитів або гарантій бюджету при отриманні кредиту в банку тощо); субсидування споживачів соціальних послуг (пряме, через різні соціальні виплати, або непряме, через регулювання цін); організація процесу контролю й оперативного регулювання процесів реструктуризації в соціальному комплексі (визначення складу й функцій контролюючих організацій, чітке законодавче оформлення їх прав і обов'язків). При цьому застосування того чи іншого методу регулювання або їх поєднання значною мірою залежить від такого показника керованості процесів реструктуризації в соціальному комплексі, як рівень управління (національний, республіканський, місцевий, муніципальний). Вирішальною умовою подолання соціальних і політичних бар'єрів реструктуризації є вихід на якісно інший рівень координації політики органів державної влади по горизонталі, передусім, органів охорони здоров'я, освіти, науки, культури, соціального захисту й фінансів, і по вертикалі, забезпечення її комплексності й послідовності. При цьому необхідно чіткіше визначити зобов'язання держави з надання безкоштовних соціальних послуг, встановити обсяги медичної допомоги, соціального забезпечення, освіти не лише в цілому у країні й регіонах України, але й визначити конкретний склад, обсяги соціальних послуг і соціального забезпечення, безкоштовне надання яких держава гарантує гро-

мадянам у певних випадках. Це мають бути соціальні стандарти, визначені в кожному напрямі, і надання соціальних послуг, що відбивають не бажаний рівень, а економічно можливий для держави при реальних розмірах фінансування соціальної сфери.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Здійснення комплексу заходів з регулювання процесів реструктуризації в соціальному комплексі, які безпосередньо сприяють реалізації цілей установ освіти, охорони здоров'я, культури, науки, повинне, на наш погляд, враховувати як загальні напрями координації процесу надання соціальних послуг, так і особливості видів економічної діяльності. До загальних напрямів державного регулювання реструктуризації організацій соціального комплексу слід віднести вдосконалення нормативно-правового забезпечення процесів реструктуризації в соціальному комплексі; вдосконалення системи фінансування установ соціального комплексу; формування ефективної податкової політики організацій соціальної сфери; організацію бюджетування в установах соціального комплексу; створення якісно нової державної системи планування перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців соціального сектора; регулювання інформаційного забезпечення процесів реструктуризації в соціальному комплексі. Реалізація цих заходів дозволить оптимізувати зміст мережі організацій соціального комплексу й раціоналізувати розподіл засобів між організаціями з метою підвищення ефективності діяльності кожної установи, вибираючи ефективніші з економічної та соціальної точок зору варіанти надання соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євсєєва О.О. Стратегічні напрями сталого соціального розвитку України / О.О. Євсєєва // Економічний простір: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – № 57. – С. 122–135.
2. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку / В.І. Куценко. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.
3. Пакуліна А.А. Взаємодія державних владних структур і господарюючих суб'єктів при управлінні сталим соціальним розвитком / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji [«Strategiczne

- pytania światowej nauki – 2012»] (07-15 lutego 2012 roku). Volume 9. Ekonomiczne nauki.: Przemysł. Nauka i studia, 2012. – S. 22-25.
4. Пакуліна А.А. Національна модель формування регіональної соціальної економіки та політики / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // Матеріали за 5-а міжнародна научна практична конференція, «Край на научното развитие», – 2010. – Том 8. Икономики. София. – «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2010. – С. 42-44.
 5. Пакуліна А.А. Розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери регіону / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. Випуск 248: В 6 т. – Том III. – Д.: ДНУ, 2009. – С. 482-486.
 6. Хвесик М. А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: навч. посіб. / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. – К.: Кондор, 2005. – 344 с.